

*Pisateljjevanje Michaela Shaara se je začelo poleti 1951 s tečajem kreativnega pisanja. Napisal je le malo znanstvene fantastike, komaj dovolj za skromno antologijo Soldier Boy (1982), in en sam roman - Herald (1981). Bil je izrazito netehnološki pisatelj, ukvarjal se je predvsem z drobci človeških življenj, ki pa jih je pisal izredno doživeto in prepričljivo.*

*Verjetno je njegovo najboljšo delo novela Death of a Hunter (1957), ki pa je bila po mnenju takratnih urednikov prezahtevna za bralce. Shaara se je zaradi takšnega odnosa umaknil iz sveta ZF. Pisateljski talent mu je prinesel celo Pulitzerjevo nagrado za vojni roman Killer Angels, a danes je njegovo ime v ZF le še obrobni spomin in ga komaj najdeš še v najboljših ZF enciklopedijah. Mnogi poznavalci menijo, da je bil eden največjih talentov, ki so kdaj zašli v znanstveno fantastiko.*

## ČUDODELNIK

### Michael Shaara

Nihče od sosedov ni poznal težav gospoda Jella. Pravzaprav ga sploh nihče od njih ni dobro poznal. Bil je nekoliko nenavaden starček, ki je osamljeno živel v hišici na rečnem bregu. Na drogu pred njegovo hišo je bil postavljen majhen poštni nabiralnik, na katerem je pisalo E. Jell. Nikoli ni dobil kake pošte in ni minilo dolgo časa, da so se ljudje začeli spraševati, od česa sploh živi.

Zanesljivo pa je, da ni živel posebno dobro. Edino, kar je kadarkoli počel, je bilo ribarjenje - ali pa je sedel na rečnem bregu, opazoval nebo in majhnim otrokom pripovedoval zgodbe. Za vse to pa ni potreboval nobenega denarja.

Ljudje pa so opažali, da je nekoliko čudaški. Vzemimo na primer samo zgodbe, ki jih je pripovedoval svojim malim prijateljem: divje, neverjetne zgodbe o astronautih in drugih planetih. Ljudje bi le težko pričakovali, da bo neki starček pripovedoval take povesti. Razumeli bi, če bi pripovedoval zgodbe o kavbojih in Indijancih. Toda zgodbe o vesoljskih plovilih?

Gospod Jell je bil za ljudi zanesljivo čudaški starček, čeprav so bile

vse zgodbe, ki jih je pripovedoval otrokom, zgodbe o vesoljskih potovanjih in neverjetnih živih bitjih širne galaksije, resnične. . .

Dejstvo je namreč, da je bil gospod Jell upokojen astronom.

To je bil sicer del težav gospoda Jella, vsekakor pa to še ni bilo vse. Imel je namreč zelo tehtne vzroke, da ni nikomur razkril resnice o sebi. Nikomur razen otrokom. Imel pa je še mnogo tehtnejše razloge, ki so mu narekovali, da kraja svojega bivanja ni zaupal niti pripadnikom svoje rase.

Rasa, kateri je pripadal gospod Jell, namreč ni dovoljevala takšnih upokojitev na planetu Zemlji. Pripadniki te rase so bili izredno prijetni, strpni in izjemno napredni ljudje, ki so že zdavnaj spoznali, da je treba nerazvite rase, kot je na primer zemeljska, pustiti pri miru. Bridke izkušnje so jih izučile, da spodbujanje znanstvenega napredka lahko povzroči nerazvitim rasam več škode kot koristi in da že samo spoznanje o njihovem obstoju med primitivnimi ljudstvi povzroča same nevšečnosti.

Rasa, kateri je pripadal gospod Jell, se je že dolga obdobja tiho izogibala stikom s planeti, kot je bil Zemlja, in če bi vedeli, da je gospod Jell prekršil zakon, bi nemudoma prišli ponj in ga odpeljali. Tega pa gospod Jell ne bi nikoli dopustil in bi raje umrl.

Res je, da gospod Jell ni bil človeško bitje, bil pa je zelo ljubezniv in običajen starček. Rodil se je in odrasel na planetu, ki je bil tako prenaseljen, da je od enega pola do drugega segalo eno samo velikansko mesto. To je bil kraj, kjer je človek lahko hodil pod odprtim nebom le po hišnih strehah in kjer je neizkoriščen prostor predstavljal znak neverjetnega bogastva. Gospod Jell je večino svojega dolgega življenja preživel v skoraj neverjetno utesnjenih in prenatrpanih razmerah, bodisi v majhnih vesoljskih plovilih ali pa v sobicah stanovanjskih naselij, ki jim ni in ni bilo konca.

Ko je gospod Jell pred nekaj leti po dolgem potovanju zašel na Zemljo, je takoj vedel, da je našel mesto svojih sanj. Vse je moral zelo skrbno predvideti, toda ko je prišel čas njegove upokojitve, se mu je posrečilo, da se je izmuznil. Zemeljski jezik je bil že registriran in tako ni imel nobenih težav, da se ga je naučil. Prav tako ni naletel na nobene ovire pri nakupu kočice na rečni obali ljubkega kraja, ki se je imenoval Florida. Upokojeni starček, ki mu je bilo stopetinoseddeset let, se je tiho naselil in s radostjo čakal na najboljša leta svojega življenja.

Izkazalo pa se je, da je bila Zemlja še čudovitejša, kot si je lahko zamišljal v svojih sanjarjenjih. Skoraj takoj se je zavedel velikega nagnjenja za ribolov in čeprav je njegov lovski nagon že skoraj popolnoma zamrl in ni mogel zbrati moči, da bi lahko ubijal, pa je še vedno lahko hodil po širnih gozdovih in se navduševal nad neverjetno odprtostjo in širjavo neizrabljenega prostora. Gospod Jell je prej zelo redko videval prava drevesa, nebo in oblake nad drevesnimi krošnjami in žive živali v resničnem gozdu. In dolgo, dolgo časa je bil gospod Jell najsrčnejši človek na Zemlji.

Vstajal je zgodaj, zelo zgodaj, tako, da je lahko opazoval sončni

vzhod. Nato je odhajal ribarit, kar pa je bilo odvisno od vremena, ali pa je sedel doma in samo poslušal škrabljanje dežnih kapelj na strehi in opazoval mogočne oblake in slepeče bliske. Pozno popoldne se je odpravil na sprehod ob rečni obali in čakal na konec šole, da bi lahko nekaj časa preživel z otroci.

Karkoli je že počel, zagotovo je šel poiskat otroke.

Večina življenja, ki jo je prebil v preveliki gneči, mu je skoraj ubila potrebo po družbi. Toda otroke je imel vedno rad in oni so mu do popolnosti napolnili življenje ob reki. Verjeli so mu. Na varnem jim je pripovedoval svoje spomine in v tem, da je z malimi prijatelji lahko delil skrivnosti, je bilo nekaj posebnega. Enemu ali dvema, ki jima je najbolj zaupal, je celo dovolil, da sta si ogledala skrinjo.

Ta skrinja je bila nekaj posebnega tudi za tako naprednega človeka, kot je bil gospod Jell. To je bila priprava, ki je analizirala snov, vtisnila njene podatke in nato snov podvojila. Ta skrinja je lahko podvojevala prav vse.

Gospod Jell je na primer položil v skrinjo rezino kruha, pritisnil na stikalo in pojavili sta se dve rezini kruha, ki sta si bili podobni kot atom atomu. Ni ju bilo mogoče ločiti. Na ta način je gospod Jell dobival večino hrane in ves denar. Ko je nekoč vložil izvirni dolarski bankovec, ga je nato s pritiskom na tipkalo podvojeval tako kot kruh, meso, paradižnike ali karkoli drugega, kar si je zaželel.

Ko je predmet podvojil, ni več potreboval izvirnika.

Podvojevalnik je shranil podatke v elektronskem spominu in gospodu Jellu je bilo treba le še zavrteti številko, kadar bi si zaželel kos kruha. Podvojevalna skrinja ni potrebovala nobenega goriva, le nekaj prahu, listov, starega lesa, skratka, karkoli je bilo sestavljeno iz atomov. Večino tega bi nato spremenila v kruh, meso ali karkoli si je zaželel gospod Jell, ostanek pa bi porabila kot izvor goriva.

Tako je bil gospod Jell s pomočjo podvojevalne skrinje popolnoma neodvisen. Podvojevalnik pa je zmožel še nekaj več. Imel je posebno pomembno lastnost: uporaben je bil tudi kot prenosnik materije. V njem je bil nakupovalni katalog znamke Sears Roebuck rase gospoda Jella, vgrajeno pa je imel tudi dostavno enoto.

Če je obstajal kak predmet, ki si ga je gospod Jell zaželel, pa naj je bilo to karkoli, potem je moral gospod Jell le zavrteti številko in v nekaj sekundah se je v skrinji materializiral izbrani predmet.

Podjetje, ki je izdelovalo prenosni podvojevalnik, je bilo zelo ponosno na hitrost, s katero so lahko premostili svetlobna leta širnega vesolja.

Gospod Jell je to lastnost prenosnega podvojevalnika silno občudoval, a mu ni prav nič koristila. Takrat, ko bi jo uporabil, bi dobil tudi račun. In tako bi ga izsledili na Zemlji. Tega pa gospod Jell ni mogel dopustiti. Ne, zadovoljiti se je moral pač s tem, kar je bilo mogoče dobiti na Zemlji.

Shajati je moral brez nakupovalnega kataloga.

V resnici kataloga niti ni potreboval. Vsaj v prvem letu življenja na Zemlji ne, ki pa je bilo tudi najlepše leto njegovega življenja. Živel je v

popolni svobodi in nenehni radosti na bregu reke, kjer si je pridobil nekaj dobrih prijateljev: petletnega Charlija, štiriletno Lindo in šestletnega Sama. Veliko časa je preživel s temi prijatelji, njihovi starši pa so bili povsem zadovoljni, da jim je brezplačno čuval otroke. Začelo se je že drugo leto, odkar je bil na Zemlji, ko ga je prevzela prva skušnjava.

Mrčes.

Naj je poskušal, kolikor je hotel, gospod Jell se ni mogel navaditi, da bi živel v sožitju z mrčesom. Čeprav se je doma resda vznemirjal zaradi gneče, pa mu ni bilo treba nikoli v življenju prenašati mrčesa in zdaj je bil že prestar, da bi se sprijaznil z njim. Toda na žalost si je izbral nesrečen kraj. Florida je bila sicer pravi raj za gospoda Jella, toda bila je tudi pravi raj za mrčes.

Najbrž nikjer drugje na Zemlji ni toliko raznovrstnih žuželk kot na Floridi. Velike, male, pikajoče in krilate, prav vse so našle pot v mirno življenje gospoda Jella. Niti svojega lastnega bivališča ni mogel očistiti, kaj šele, da bi pregnal neskončne roje komarjev, ki so ga vznemirjali na rečnem bregu. Vse te žuželke so mu včasih pošteno zagrenile življenje. Skušnjava, ki ga je pregnajala, pa je bila ta, da je bil edino bitje na Zemlji, ki bi lahko takoj iztrebil ves mrčes, če bi se mu le zahotelo.

Eden najbolje prodajanih izvoznih izdelkov na rodnem planetu gospoda Jella je bila mala, leteča, vrteča se elektronska naprava, ki so jo izdelali zato, da je uničevala mrčes na planetih, s katerimi so trgovali. Gospod Jell je bil sicer tudi sam tehnik in mu morda sploh ne bi bilo treba naročiti elektronskega uničevalca iz kataloga, vendar pa so obstajale še nekatere druge težave.

Rasa, kateri je pripadal gospod Jell, ni bila samo muhasta pri svoji odločitvi za nevmešavanje. Uničevalec žuželk gospoda Jella bi uničil ves mrčes, nedvomno pa tudi porušil biološko ravnotežje, na katerem je slonelo živalsko življenje v naravi. Ptice, ki so se hranile z žuželkami, bi poginile, poginile bi tudi živali, ki se hranijo s pticami, in tako bi šlo vse do konca, ki bi lahko bil le katastrofalen. Že en sam majhen uničevalec bi v življu žuželk tega predela zapustil precejšnjo zarezo. Ko bi ga spustil v gozd, ga ne bi mogel ne priklicati nazaj ne izključiti, in svoje delo bi opravljal v nedogled.

Tako je gospod Jell sprejel pogumno odločitev in sklenil, da bo do konca svojih živih dni prenašal drobne srbeče otekline na rokah.

Toda to je bila le prva skušnjava. Kmalu so prišle druge, večje in tehtnejše. Čeprav se gospod Jell ni nikoli kaj posebno posvečal takim zadevam, pa je začel spoznavati, da je imela njegova rasa bolj prav, kot je sprva mislil. Znašel se je v zelo neugodnem položaju. Bil je človek, ki lahko napravi skoraj vse, pa si tega ne drzne storiti. Čudodelnik, ki mora prikrivati svojo čudodelnost.

Druga skušnjava je bilo deževje. V sredini drugega leta je nastopila suša, ki je zajela vso Florido. Dneve in dneve je nemočno sedel na obali in opazoval nižanje vodne gladine v svoji ljubljeni reki, čutil, kako so ribe poginjale v plitvih mlakužah zgornjega toka. To je trajalo več mesecev,

in spodbujalo drugo skušnjava gospoda Jella. Jezera in izviri v vsej deželi so se presušili, izsušile so se kmetije in nasadi pomaranč, v gozdovih so izbruhnili požari, ptiči pa so poginjali v tisočih in druge živali tudi.

Ves ta čas bi gospod Jell seveda zlahka naredil dež. To je bila še ena preprosta reč. Le da bi moral tokrat s pomočjo skrinje naročiti nekaj blaga. Vendar pa tudi tega ne bi mogel obdržati pod nadzorstvom. Lahko bi deževalo dneve in dneve, saj bi vodo dobival od neke drugod. A kaj bi se zgodilo, ko bi nastopilo običajno deževno obdobje?

Gospoda Jella je kar streslo, ko je pomislil, da bi bil kljub vsem dobrim nameram lahko vzrok velikim povodnjim in tako se je uspešno uprl skušnjavi, da bi naredil dež. Toda to je bilo še sorazmerno lahko. Pokazalo se je namreč, da je bila tretja skušnjava mnogo težja.

Mali petletni Charlie je imel kužka, tihega, razumnega in skrbnega kužka, ki se je imenoval Oscar. Nekega jutra ob koncu drugega leta, ki ga je na Zemlji preživel gospod Jell, je Oscarja povozil tovornjak. Charlie je pobral psa, ki je bil ves polomljen in krvav in na robu smrti in ga s solzami in upanjem v očeh prinesel gospodu Jellu, ki je lahko popravil prav vse.

Gospod Jell bi prav gotovo lahko popravil Oscarja. Upajoč, da se bo obvaroval podobnih nesreč, je že pred nekaj meseci napravil psičkov posnetek. Podvojevalnik je Oscarja namreč pregledal in napravil natančen zapis njegovega ustroja. In ker je podvojevalnik lahko podvojil prav vse, bi bilo treba gospodu Jellu le zavrteti Oscarjevo številko in izdelal bi novega Oscarja. Živega Oscarja, tihega in razumnega in do zadnjega atoma enakega Oscarju, ki je poginil.

Toda zgodilo se je tako, da so s Charlijem prišli tudi njegovi starši, ki svojega otroka niso mogli utolažiti. In tako je moral gospod Jell, ki je stal tam neskončno žalosten in ves zaripel v obraz, povedati Charliju, da mu ne more pomagati. Opazovati je moral pogled v Charlijevih očeh, ki se je preobrnil v temno sovraštvo. Ko je deček jokaje zbežal stran, se je v gospodu Jellu porodila najgroznejša skušnjava.

Tako je takrat vsaj mislil, a saj ni mogel vedeti, da nesreča s psom ni bila najhujša stvar. Najhujše je šele prihajalo.

Potem se je uspešno upiral številnim skušnjavam, toda počasi so začeli vanj pronikati delčki dvoma, ki so se prikradli v njegov, drugače tako zadovoljni življenski krog. Sam pri sebi je prisegel, da se takega življenja ne bo nikoli odrekel. Tudi tukaj, na suhem rečnem bregu, polnem mrčesa, je bilo še vedno najčudovitejše življenje, ki ga je kdajkoli poznal. Sploh ga ni mogel primerjati z mračnimi množicami, s katerimi bi se moral soočati na svojem rodnem planetu.

Bil je starec, ki se je zavedal neusmiljenega toka časa. Imel bi se za najsrečnejšega človeka, če bi mu bilo usojeno, da bi tukaj umrl in bil tu pokopan.

Toda skušnjave so se nadaljevale.

Prva je bila rdeča plima, ribja bolezen, ki je pogosto zajela obale Floride in je ugonobila na milijarde rib. To bi lahko ozdravil, vendar bi moral naročiti nekatere kemikalije.

Sledilo je opustošenje sredozemske sadne mušice, ki je ogrozila večino limoninih nasadov in skoraj uničila Lindinega očeta, ki je bil kmet. Gospod Jell je vedel, da bi iz kataloga lahko naročil tak tip uničevalca, ki bi iztrebil samo eno vrsto žuželk. Toda tudi v tem primeru bi moral uporabiti katalog. Tako je dopustil, da je Lindin oče izgubil večino svojih življenjskih prihrankov.

Kratek čas zatem ga je privedel v skušnjava mlad, otožen par, gospod in gospa Ridge, ki ju je nekega dne obiskal, ko je iskal njunega sina. Znašel se je sredi bolestrnega prepira. Gospod Ridge je zastopal neverjetno stališče, da je svet prestrašoten, da bi lahko obsojali otroke na življenje na njem. Gospod Jell je bil čisto na tem, da jima pove, da je obiskal sedeminštirideset drugih svetov in da se niti eden ne more primerjati z Zemljo.

Toda takrat je še vzdržal, bilo pa je presenetljivo, kako malo je manjkalo, da bi spregovoril zaradi tako nepomembne stvari. Spoznal je, da je začel popuščati pod pritiskom, nato pa je nekega dne prišel dan poslednje skušnjave.

Linda, štiriletna deklica, je težko zbolela. Gospod Jell je pretresen izvedel, da so bili vsi na Zemlji prepričani, da je njena bolezen neozdravljiva.

Tokrat ni imel nobene izbire. Ko se je tega zavedel, se je začel žal čuditi, zakaj ni nikoli pričakoval takega trenutka. Seveda ni obstajalo nič drugega, kar bi lahko storil, pa čeprav je še tako ljubil Zemljo.

Kolikor mu je bilo znano, je bilo gotovo, da bo mala Linda, v naravnem toku stvari, podlegla. Pa to ni bilo odločilno. Končno je spoznal, da mora človek pomagati sosedom, in če tega ne stori, se pač ne more več šteti za človeka.

Tistega popoldneva je odšel na rečno obrežje in dolgo razmišljal o vsem tem. Vedel pa je, da svojo odločitev le odlaga. Vedel je, da ne bo mogel živeti ne tu, ne kjerkoli drugje, če mu bo ležal na vesti majhen grob, za katerega bo vedno ostal odgovoren. Poznal je Lindo in vedel je, da mu ne bi zamerila tistih nekaj trenutkov, tega enega popoldneva več. Počakal je, da je sonce zašlo, nato je stopil nazaj v hišo in prelistal katalog. Poiskal je številko seruma in jo zavrtel.

Niti minuta ni minila, pa se je pojavila steklenička seruma. Vzel jo je iz skrinje, nekaj časa strmел vanjo in ob misli na življenje, ki ga bo dala Lindi, pregnal obup, ki se je naselil v njegovih mislih. To je bil vsenamenski sirup in jo bo vse do konca življenja štetil pred vsemi boleznimi. Vedel je, da bodo kmalu prišli ponj, potrebovali pa bodo nekaj časa. Morda celo ves dan. Ni mu bilo do tega, da bi bežal in se skrival.

Nekaj časa je sedel in razmišljal, kako naj ji da serum, pa se je izkazalo, da to ne bo nobena težava. Njeni starši bi ji dovolili karkoli bi si zaželela, in tako je naredil čokoladen bombonček in mikroskopično vbrazil serum v čokoladni preliv. Nato se je domislil nečesa čudovitega. Položil je čokoladni bombon v podvojevalnik in ga podvojeval, dokler ni bila miza polna.

Ko je to opravil, je obiskal vse hiše dobrih ljudi, ki jih je poznal in pustil slaščice za njih in njihove otroke. Vedel je, da tega ne bi smel storiti, toda kake posebne škode tudi ni mogel napraviti, si je mislil pri sebi. Spremenil je le nekaj življenj v vsem velikem svetu.

Toda ta ideja je sprožila tok misli in tako se je proti večeru zahahljal od zadovoljstva. Kamor je šel bik, naj gre še štrik.

Naročil je posebno majhnega uničevalca mrčesa, ki je iztrebljal le eno žuželko, strupeno mušico. Srečen ga je spustil po poti, ki je vodila na Lindino kmetijo. Takoj potem je podvojil Oscarja in ga bevskajočega poslal domov s sporočilom, ki mu ga je zataknil za ovratnik. Potem je naročil kup kemikalij, več ton jih je bilo. Naročil je še transportnik, da je vse to odpeljal navzdol po dolini in pripravek iztresel v reko, ki ga je odnesla v morje, in tako je ugonobil rdečo plimo.

Bil je zelo utrujen, ko je bil z vsem gotov. Vso noč je bil pokonci. Ni vedel, kaj naj napravi z mladim gospodom Ridgeom, ki ni hotel imeti otrok. Sklenil je, da tako neumnemu človeku pač ne more pomagati. Toda bila je še ena stvar, ki jo je moral napraviti. Potem ko je začel, je tiho molil, da se mu deževje, ki ga je ustvaril, ne bo izmaknilo iz rok.

Zaradi vseh teh stvari je zamudil zadnji sončni vzhod. Nič drugega ni bilo, kot sivo, oblačno nebo in ko je šel tistega jutra na rečni breg, je pihalo. Toda v bistvu mu je bilo vseeno. Svež zrak in dež, ki ga je čutil na obrazu, sta mu zadoščala za edino slovo, ki si ga je želel. Sedel je na vlažni travi in razglabljal o zadnji misli. Le zakaj, pri milem bogu, več ljudi ne spozna, na kakšnem čudovitem svetu živijo? Nato je zaslišal glas za seboj. Glas je bil globok in zelo odločen:

"Državljan Jell," ga je nagovoril.

Starec je vzdihnil.

"Že grem," je odvrnil. "Že grem."

(CITIZEN JELL, revija *Galaxy Science Fiction*, 1959)